

УДК 94 (476) “XX/XXI”

DOI 10.25128/2225-3165.20.01.08

Oksana Valion

PhD (History), Associate Professor,
Department of the World History and Religious Study,
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University (Ukraine)
o_valion@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5265-8678>

Оксана Валіон

Кандидат історичних наук, доцент,
Кафедра всесвітньої історії та релігієзнавства,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка (Україна)

ПРИВАТИЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У РЕСПУБЛІЦІ БІЛОРУСЬ: СУЧАСНИЙ КОНТЕКСТ

Анотація. У статті досліджено особливості й динаміку приватизаційних процесів у Білорусі впродовж 1990-х рр. – початку XXI ст. Розглянуто проблеми реформування державного сектору республіки. Показано, що одним із механізмів підвищення конкурентоспроможності сучасної білоруської економіки є приватизація, націлена на реформування підприємств держсектору з метою зростання ВВП, стимулювання експорту, залучення нових технологій та інвестицій, входження республіки у систему світових господарських зв'язків. З огляду на проблематику дослідження, приділяється увага нормативно-правовій базі роздержавлення власності у Білорусі, аналізу методів, способів та результатів приватизації у вказаний час. Розкриття цих аспектів дало змогу констатувати, що приватизація слугує важливою економічною реформою, що спрямована на підвищення ефективності функціонування підприємств, формування інституційної інфраструктури ринку прав власності, забезпечення присутності і рівноправності різних форм власності та господарювання, зростання білоруської економіки в умовах зовнішніх і внутрішніх викликів сьогодення.

Ключові слова: державний сектор, приватизація, Республіка Білорусь, соціально-економічний розвиток, реструктуризація.

PRIVATIZATION PROCESSES IN THE REPUBLIC OF BELORUSSIA: MODERN CONTEXT

Summary. In the article the peculiarities and dynamics of privatization processes in Belorussia during the 1990s and the beginning of the 21st century are investigated. The problems of reforming of the public sector of the republic are outlined. It is defined that one of the instruments of boosting the competitiveness of modern Belorussian economy is privatization aimed at reforming of enterprises the public sector in order to increase GDP, export stimulation, involvement of new technologies and investment, integration of the republic in the system of the world economic links. Regarding the object of the investigation, attention is paid to the legal framework of reconstructing of state ownership in Belorussia, the analysis of methods, ways and results of privatization at a given time. The focus on these issues allows to claim that privatization is a significant economic reform which is aimed at boosting of enterprises, institutional infrastructure building of the market of property rights, providing the existence and functioning of various types of ownership and economy, development of Belorussian economy within internal and external challenges of modern life.

Keywords: public sector, privatization, The Republic Belorussia, social and economic development, restructuring.

Постановка проблеми. Події, що сьогодні відбуваються у світі, пов'язані із пандемією коронавірусу, зниженням цін на нафту, проблемами у зовнішній торгівлі країн у зв'язку із тимчасовим закриттям кордонів, руйнацією міжнародних економічних ланцюгів можуть призвести до глобальної рецесії. Наслідки цих процесів відчує кожна економіка світу.

Республіка Білорусь – країна із малою відкритою економікою, особливо чутливо реагує на проблеми у країн-партнерів, куди постачається білоруська продукція та звідки імпортуються мінерально-сировинні ресурси. Тому зовнішні виклики сьогодення впливають на соціально-економічну ситуацію у країні, що

загрожує падінням попиту і пропозиції, зменшенням заробітних плат, звільненням робітників підприємств, зниженням купівельної спроможності населення і загалом скороченням економіки. Відтак, проблеми, пов'язані із глобальною економічною рецесією, її впливом на Білорусь, як прогнозують експерти, можуть стати "ідеальним штормом" для економіки республіки. Серед основних завдань нині – виробити необхідні антикризові заходи, спрямовані на подолання негативних наслідків, пов'язаних із пандемією COVID-19, а також вирішувати питання структурного реформування соціально-економічної сфери Республіки Білорусь для забезпечення її стійкості у мінливих умовах сучасності.

Однією із таких реформ, що набуває особливої актуальності, адже дасть змогу підвищити ефективність реального сектору економіки, тим самим створивши своєрідну "подушку безпеки" для стабілізації соціально-економічної ситуації, – є приватизація або роздержавлення власності. Вона сприяє залученню нових технологій, інвестицій, капіталу для створення потужних експортоорієнтованих виробництв, продукція яких буде конкурентоспроможною на світовому ринку. Крім того, приватизація стимулює інші структурні ринкові перетворення. Нині усе частіше у Білорусі йде мова про "нову хвилю" приватизації або необхідність реформування підприємств державного сектору з огляду на те, що багато з них є збитковими чи менш ефективними порівняно з приватними. Власне, одним із механізмів підвищення їх ефективності виступає приватизація. Отже, приватизаційні процеси, зменшення впливу держави на економіку країни, потреба здійснення реформ у Білорусі сьогодні на часі, а відтак, ці питання потребують глибшого аналізу.

Як слушно наголошують білоруські дослідники, реформування держсектору і системи управління держвласністю на всіх її рівнях повинно стати одним із головних лейтмотивів нової економічної політики Білорусі (Гусаков, 2015: 150).

Аналіз дослідження. Методологія та еволюція системи власності у Республіці Білорусь, її структура містяться у працях "Социально-экономическая модель: становление и развитие: теория, методология, практика" (Гусаков, 2015) та "Система экономических институтов Республики Беларусь" (Дайнеко, 2015) за загальною редакцією науковців із Білорусі В. Гусакова і А. Дайнеко відповідно. Проблеми реструктуризації відносин власності відображені у монографії "Государственное регулирование институционального развития экономики Беларуси" (Садовская, 2017), виданій у 2017 р. за редакцією Т. Садовської. Авторка зазначає, що основне завдання приватизації у Білорусі полягає не у створенні акціонерів (власників) як таких, а у формуванні здорового ринкового середовища, у появі економічних агентів, які здатні здійснювати незалежний від держави ефективний контроль над приватизованими підприємствами. Крім того, приватизація може і повинна вирішувати завдання із формування ефективного приватного сектору на основі зміни власників державних підприємств (Садовская, 2017: 92–93). Цінною, насамперед, у концептуальному осмисленні актуальних завдань порядку дня для Білорусі на сучасному етапі, стала праця М. Мясніковича "Будущее рождается сегодня. О некоторых вопросах развития" (Мясникович, 2019). Він наголошує на необхідності проведення реформ у Білорусі, в тому числі серед підприємств держсектору, з метою розкриття потенціалу економічного зростання, при цьому вони не мають передбачати проведення "шокової терапії", а становлять сукупність послідовних взаємопов'язаних заходів (Мясникович, 2019: 100). З огляду на проблематику дослідження виокремимо роботи білоруської дослідниці О. Ракової, у яких фахово висвітлені особливості приватизаційних процесів у Білорусі (Ракова, 2001; Ракова, 2008). Крім того, цілі, методи, результати приватизації в республіці розглянуто у розвідках Г. Кеври (Кевра, 2012), Д. Зайця (Заяц, 2013), Д. Ісайонка, Т. Чижової (Исаенок, Чижова, 2015), К. Борнукової, Д. Крука, П. Дайнеко

(Борнукова та ін., 2016), А. Шурубовича (Шурубович, 2017), К. Гайдука (Гайдук, 2020) тощо.

Метою статті є проаналізувати динаміку та специфіку приватизаційних процесів у Білорусі на сучасному етапі, розкрити необхідність реформування держсектору республіки.

Виклад основного матеріалу. Республіка Білорусь обрала власний шлях переходу до ринкової економіки, відмінний від тих, що відбувалися в інших країнах, але він також призвів до економічних перетворень (Добрински та ін., 2016). Особливістю сучасної білоруської соціально-економічної системи є провідна роль держави в економіці та наявність значного державного сектору. До останнього входять підприємства, що знаходяться у державній власності повністю або частково. Зауважимо, що під держпідприємством (держкомпанією, держкорпорацією) слід розуміти підприємство – юридичну особу з часткою держави у власності понад 50 % (контрольний пакет акцій у відкритих акціонерних товариствах) (Ковалев, 2018: 7). Розмір і характеристики держсектору “успадковані” з часів СРСР, де державні підприємства на території сучасної Білорусі створювалися у 1950–1970-х рр. (Гайдук, 2020). Після здобуття незалежності держава зберегла й модернізувала численні держпідприємства, що нині становлять основу білоруської економіки.

Поряд із держсектором функціонує приватний сегмент економіки, що розглядається як основне джерело стійкого економічного зростання і конкурентоспроможності республіки (Акулова, 2015). Білоруський науковець П. Дайнеко зауважує: “Білорусь єдина пострадянська країна, яка не приймала жодних рекомендацій міжнародних організацій, як розвивати економіку. У результаті ми отримали паралельне існування двох економік: досить розвинений приватний сектор і державний сектор, що зберігся” (Борнукова та ін., 2016).

За даними Національного статистичного комітету Республіки Білорусь на початок 2019 року зареєстровано 3342 організації, у структурі власності яких присутня частка держави. У тому числі за формами власності: 45,9 % – із державною власністю; 54,1 % – змішаною (приватна із часткою держави). Найзначнішими є комунальна власність (39,9 %) та приватна із часткою держави 50% і більше (39,7 %). Приватні організації із часткою держави 50 % і менше становлять лише 9,5 % від загальної кількості. 39,6 % від загальної кількості організацій із державною участю зосереджені у промисловості, тоді як у сільському господарстві – 37,8% (Основные показатели, 2019).

Згідно відомостей Європейського банку реконструкції і розвитку держава зберігає домінуючу роль у всіх секторах білоруської економіки і на її частку, як і раніше, доводиться три чверті виробленого ВВП та значна частина трудових ресурсів (Аникеев, 2016). Водночас частка підприємств державного сектору в експорті товарів становить менше 40 %, що свідчить про більшу конкурентоспроможність продукції приватного сектору на світових ринках (Гусаков, 2015: 150).

За деякими оцінками, у 2017 р. на частку акціонерних підприємств, у яких державі належало не менше 50 % плюс одна акція, доводилось 46,6 % ВВП, а вони забезпечували робочі місця приблизно для 46 % зайнятих працівників (Акулова, 2015; Шурубович, 2017). Незначна кількість державних підприємств – надзвичайно великі, з чисельністю працівників понад 10 тис. осіб (наприклад, виробники транспортних засобів, тракторів і машин), низка підприємств обробної промисловості, у тому числі у хімічній промисловості та будівельній галузі, забезпечують робочі місця для 4–5 тис. осіб. (Акулова, 2015). Державна власність найбільше переважає в секторі виробництва і найменше в секторах роздрібною торгівлі і комерційних послуг (Добрински та ін., 2016).

Відомо, що успіх країн і добробут громадян, у великій мірі залежать від економічних відносин власності. Як показує аналіз світового розвитку, вищій позиції країни у рейтингу “Doing Business” відповідає вища частка приватного сектору у ВВП, відповідно, його більша конкурентоспроможність. Так, у Естонії, Словачії, Угорщині, Литві, Грузії, Болгарії частка приватного сектору у ВВП досягає 80 %. За оцінкою Міністерства економіки у Білорусі внесок приватного сектору у ВВП на 2010 р. знаходився у межах 25–30 % (Дайнеко, 2015: 58–59).

Нині приватний сектор, як зазначено, є одним із драйверів зростання білоруської економіки. Недержавні підприємства створюють близько половини ВВП, на їх частку доводиться біля 60 % експорту і половина зайнятості (Шурубович, 2017). Питома вага платежів організацій недержавного сектору економіки у формуванні доходів бюджету у 2018 р. склала 47,9 %, що на 0,5 відсоткові пункти більше, ніж у 2017 р. (Частний сектор, 2018). Приватний сектор домінує у більшості комерційних послуг, як за рахунок зростання нових приватних фірм, а також завдяки виходу на білоруський ринок іноземних компаній (Добрински та ін., 2016). Понад 2 млн білорусів залучено на приватних підприємствах. Як зауважують білоруські фахівці, вагома частка малих і середніх підприємств у економіці робить її стабільнішою у період криз (Морозов та ін., 2020).

Упродовж останніх років білоруське керівництво приділяє помітну увагу розвитку приватного підприємництва. Так, згідно Програми соціально-економічного розвитку на 2016–2020 рр. частка малого і середнього бізнесу у ВВП передбачалася 40 %, але вдалося досягти 28,8 %. З цього приводу міністр економіки РБ Дмитро Крутий (2018–2019) зазначив, що за останні 13 років збільшено частку приватних бізнесменів майже втричі (Доля, 2019). Згідно із вказаним рейтингом “Doing Business”, розробленим Світовим банком, Білорусь у 2010 р. займала 58-е місце із 183 країн (Беларусь, 2010), тоді як у 2019 р. і 2020 р. – 37 і 48 відповідно (В Doing Business, 2020). Отже, реформи підприємництва дали змогу покращити позиції Білорусі у рейтингу ділової активності. Разом з тим, необхідність подальшої підтримки приватної ініціативи є важливим завданням держави на перспективу, адже розвиток приватного сегменту слугує джерелом економічного поступу і конкурентоспроможності білоруської економіки.

Зауважимо, що виникнення приватного сектору у Білорусі не пов’язано із державою, приватизацією, а постало шляхом створення нових підприємств, так званих грінфілдів, які були утворені у конкурентній боротьбі (Борнукова та ін., 2016). Відтак, приватизація, спрямована на розвиток приватного сектору, що була активною у першій половині 1990-х рр. у республіці, не стала основою масштабних перетворень у секторі власності, на відміну від, зокрема, окремих країн Центрально-Східної Європи.

Осміслення приватизаційних процесів у Білорусі впродовж 1990-х рр. ХХ ст. – початку ХХІ ст. свідчить, що проблеми реформування державної власності, створення нормативно-правової бази приватизації необхідно розглядати у контексті змін, що відбувалися в історичному розвитку республіки. На початках вони були пов’язані із переходом від командно-адміністративної системи до ринкової організації праці, проходили на фоні критики попередніх моделей управління, породжуючи нові механізми господарювання. Після президентських виборів 1994 р., приходу до влади Олександра Лукашенка, приватизаційні процеси поступово знижувалися, а державний сектор та вплив держави на економіку розширювалися.

З середини 1990-х рр. формувалася специфічна соціально-економічна система як мейнстрим білоруського шляху розвитку, що мала на меті побудову у Білорусі соціально орієнтованої ринкової економіки.

Серед характерних рис “білоруської моделі розвитку”, що була вперше як цілісний концепт вжита у виступі Президента Республіки Білорусь Олександра Лукашенка у 2002 р., з огляду на предмет нашого дослідження, виділимо, зокрема, забезпечення рівноправності всіх форм власності та господарювання, що означає створення однаково сприятливих соціально-економічних і правових умов для розвитку державного і приватного секторів. При цьому головним пріоритетом для підприємств всіх форм власності повинні бути національні інтереси. Крім того, увага зосереджена на здійсненні індивідуальної, продуманої приватизації, що повинна бути націлена на підвищення ефективності виробництва. Приватизація розглядається, перш за все, як засіб формування ефективного власника. При цьому керівництво Білорусі вважає необхідним зберегти державну власність на стратегічно важливі підприємства, надавати державну підтримку пріоритетних, з точки зору посилення їх позицій на світовому ринку, виробництв (Гусаков, 2015: 237–238).

Необхідно зауважити, що приватизація у вузькому розумінні означає процес переходу підприємства або його власності з державного сектору у приватний. У широкому – до приватизації входить також збільшення частки приватного сектору в економіці шляхом відкриття нового бізнесу і розширення приватних підприємств тих, що існують (Рекомендації, 2012).

Серед важливих завдань приватизації виділяють: зростання ефективності економіки на мікро- і макрорівні; фінансування дефіциту державного бюджету і негативного сальдо торгового балансу (Ракова, 2008); підвищення ефективності діяльності підприємств, зростання технічного рівня виробництва, витрат, прибутку; соціальний захист населення і розвиток об’єктів соціальної інфраструктури за рахунок коштів, що надійшли від приватизації; створення конкурентного середовища та сприяння демонополізації народного господарства; залучення іноземних інвесторів (Цели, 2013) та ін.

Формуючи в економіці приватну форму власності, приватизація створює умови і передумови переходу до ринкової системи управління підприємницькою діяльністю, де управлінська система не пригнічує підприємства, а підтримує їх, створюючи їм, формуючи сприятливе ринкове середовище функціонування. Відтак, змінюється мотивація керівників, напрямки фінансових і ресурсних потоків, наслідком чого є зростання ефективності економіки в цілому (Ракова, 2001: 97). Приватизація повністю змінює принципи і механізми функціонування підприємств, які повинні пристосовуватися до змін у зовнішньому середовищі, розраховуючи виключно на технології, менеджмент, колектив і спроможність виробляти й продавати конкурентну продукцію, а не на різні заходи держпідтримки (Ракова, 2008). Отже, приватизація як реформа зміни власності спрямована на підвищення функціонування підприємств, введення ефективного управління, залучення нових технологій з метою випуску конкурентоспроможної продукції.

Історія приватизаційного ландшафту у Білорусі дає змогу констатувати те, що елементи ринку і формування передумов інституту приватної власності на засоби виробництва впроваджувалися ще у радянську економіку шляхом запровадження кооперативів та відносин оренди. Перше регулювалося Законом СРСР від 26.05.1988 р. “Про кооперацію у СРСР”, що “був покликаний розкрити значні потенційні можливості кооперації, зростання її ролі у прискоренні соціально-економічного розвитку країни, посилити процес демократизації господарського життя, надати нового імпульсу колгоспному руху, створити умови для залучення у кооперацію широких верств населення” (Закон, 1988; Исаенок, Чижова, 2015), тоді як орендна діяльність базувалася на Указі Президії ВР СРСР від 07.04.1989 р. “Про оренду і орендні відносини в СРСР” (Указ, 1989; Исаенок, Чижова, 2015). Так, у 1991 р. у БРСР нараховувалося близько 6 тисяч

кооперативів, у яких працювало майже 150 тис. осіб. Близько 6 % робітників було залучено на орендних підприємствах (Исаенок, Чижова, 2015).

Організаційно-правова база приватизації у Білорусі формувалася поступово. Одним із перших документів щодо перетворення державної власності, у якому був затверджений перелік об'єднань, підприємств і організацій, що підлягали роздержавленню, стало прийняття 23 вересня 1991 р. Радою Міністрів Білоруської РСР Постанови № 360 “Про роздержавлення економіки і приватизацію державної власності Республіки Білорусь у 1991 р.”. Крім того, Постановою Ради Міністрів Республіки Білорусь від 23.12.1991 р. № 486 були затверджені основні положення Програми роздержавлення економіки і приватизації державної власності на 1992 р. Згідно з програмою, пріоритетною формою приватизації для невеликих і технологічно нескладних підприємств вважалася оренда з викупом. Для об'єктів з невеликим виробничим потенціалом рекомендувалося створення колективних (народних) підприємств, а для великих підприємств – відкриті акціонерні товариства (ВАТ). Зауважимо, що у 1991–1992 рр. роздержавлення і приватизація у Білорусі здійснювалися “знизу”, з ініціативи трудових колективів, юридичних і фізичних осіб. При цьому переважає право на придбання об'єктів державної власності надавалося трудовим колективам (Ракова, 2001: 98). Вони зверталися зі своїми пропозиціями про викуп майна. Серед таких – мінська фабрика “Милавица”, трест “Шахтспецстрой”, завод “Метромаш” (м. Мінськ) і інші підприємства, які після приватизації перетворилися у колективні (народні) підприємства, а згодом – у акціонерні товариства (АТ) і у товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ) (История, 2019) та ін.

Упродовж 1991–1992 рр. лише 2,8 % від загальної кількості підприємств державної форми власності перетворено у відкриті акціонерні товариства. Активізація переходу державних підприємств на акціонерну форму господарювання за допомогою їх реформування доводиться на 1993 рік, за який вже 71 державне підприємство переважно республіканського рівня власності, перетворено в акціонерні товариства відкритого типу (Кевра, 2012: 10).

При цьому, необхідно зазначити, що приватизація переважно охоплювала підприємства республіканського і комунального підпорядкування. Водночас на території Білорусі було чимало підприємств загальносоюзного значення, за які певний час відбувалася боротьба. 14 жовтня 1991 р. Рада Міністрів Білорусі прийняла Постанову № 385 “Про порядок прийняття у власність Республіки Білорусь підприємств, об'єднань, організацій і установ союзного підпорядкування”, де зазначалося про те, що “Міністерствам і відомствам Республіки Білорусь спільно з Комітетом із управління державним майном при Раді Міністрів Республіки Білорусь не пізніше 1 січня 1992 р. прийняти у республіканську власність підприємства союзного підпорядкування” (Постановление, 1991). Цей процес юридично був закріплений Угодою про взаємне визнання прав власності на об'єкти, створені за рахунок коштів держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав, підписане керівниками колишніх союзних республік 9 жовтня 1992 р. (НАРБ. Ф. 31. Оп. 17. Спр. 59. Арк. 81).

Як зазначають білоруські дослідники Д. Ісайонок і Т. Чижова боротьба навколо союзної власності і, як її результат, подвійна політика номенклатури задали формат і стиль білоруського капіталізму на роки вперед. Становлення білоруського капіталу переважно проходило не шляхом приватизації великих підприємств, а через своєрідне приватно-державне партнерство, коли навколо великих державних підприємств формувалася мережа невеликих приватних посередницьких чи виробничих структур (Исаенок, Чижова, 2015).

Отже, у 1991–1992 рр. законодавча база приватизації у Білорусі лише почала формуватися, базувалася на окремих тимчасових нормативних актах,

здійснювалася переважно за кошти, тобто, на ринкових засадах, коли робітники державних підприємств викупляли майно установ, трансформуючи їх здебільшого у колективні підприємства, меншою мірою, за допомогою акціонування. Об'єктами приватизації виступали переважно підприємства республіканської та комунальної власності.

З 1993 року почали приймати закони, що регулювали роздержавлення і приватизацію у Білорусі (История, 2019). Зокрема, у січні 1993 р. був утверджений Закон “Про роздержавлення і приватизацію державної власності у Республіці Білорусь”, спрямований на створення умов для розвитку ефективної соціально орієнтованої ринкової економіки, забезпечення реального різноманіття форм власності і здійснення державної антимонопольної політики (Закон, 1993а).

У червні 1993 р. прийняли Державну програму роздержавлення і приватизації, що визначила стратегію розвитку процесу перетворення державної власності, мету, завдання, пріоритети, обмеження і порядок роздержавлення і приватизації об'єктів (Государственная, 2013).

У липні 1993 р. був утверджений Закон “Про іменні приватизаційні чеки Республіки Білорусь”, що видавалися на певного отримувача, і вважалися державним іменним цінним папером Республіки Білорусь та відповідно до його цільового призначення називалися “Житло” та “Майно”, тобто, перший був призначений для цільової приватизації житла, а другий – для участі у приватизації підприємств (Закон, 1993b). Відтак, процеси перетворення власності у країні здійснювалися за допомогою масової чекової приватизації, згідно якої при продажу кожного об'єкта у процесі приватизації 50 % вартості оплачувалися грішми і 50 % – іменними приватизаційними чеками “Майно”. Середні і великі підприємства промисловості, будівництва, транспорту могли перетворюватися у відкриті акціонерні товариства. На конкурси та аукціони виставлялися малі підприємства комунальної власності, а також об'єкти незавершеного будівництва (История, 2019). Власне, ці закони заклали основу нормативно-правової бази роздержавлення і приватизації державної власності у Республіці Білорусь.

У 1993–1994 рр. ініціатива перетворення підприємств відбувалася “зверху”. Уряд виробив програму приватизації, відповідно до якої відбувалося реформування державної власності. Якщо у 1991–1992 рр. недержавним стало лише 251 підприємство, то у 1993–1994 рр. трансформація форми власності відбулася на 874 підприємствах (лише у 1994 р. – 641 підприємство), а темпи приватизації зросли у 3,2 рази (Ракова, 2001: 98). Отже, у 1993–1994 рр. спостерігалася найвища активність приватизаційних процесів у Білорусі.

Домінуючим способом реформування підприємств у 1994–1995 рр. було перетворення державних підприємств у відкриті акціонерні товариства, зокрема, за той час було створено 473 ВАТ. Це склало у середньому 42,7 % і 55,3 % від загальної кількості реформованих підприємств. Тоді як у 1991–1992 рр. цей спосіб роздержавлення не був поширеним: 4,9 % і 2,1 % відповідно.

При цьому викупляти державне майно, як зазначено вище, можна було за допомогою приватизаційних чеків “Майно”. Понад 51 % державних і орендних підприємств перетворено в іншу форму господарювання з використанням іменних приватизаційних чеків (Ракова, 2001: 100).

З 1995 р. почався етап, який ознаменувався переглядом стратегії і тактики процесу роздержавлення й приватизації з подальшим його спадом. Річні програми роздержавлення та приватизації республіканської власності у 1995–1996 рр. згодом були скасовані (Ракова, 2001: 100). Відтак, з середини 1990-х рр. у Білорусі була “заморожена” перша хвиля масової приватизації, в ході якої держкомпанії були перетворені в акціонерні товариства, а їх акції роздавали працівникам цих підприємств при збереженні контрольних пакетів за держвласниками (Жук, 2019).

Зауважимо, що у грудні 1996 р. Постановою Ради Міністрів був затверджений перелік підприємств республіканської власності, що підлягав роздержавленню і приватизації у 1997 р., які у період безоплатної приватизації будуть частково (не менше 50 % від вартості майна) запропоновані для приватизації за іменні приватизаційні чеки “Майно”. У списку – підприємства Минпрома, Минархитектуры, Минсельхозпрода, Минтранса, Белнефтепрома, концернів – Беллесбумпрома, Белместпрома, Беллегпрома (НАРБ. Ф. 31, Оп. 17, Спр. 596, Арк. 120–125). Також зазначено про те, щоб дозволити членам трудових колективів і особам, які до них прирівнені, використовувати приватизаційні чеки “Майно”, що їм належать, незалежно від затвердженого Переліку підприємств.

У той час були вжиті заходи, спрямовані на зниження частки оренди з подальшим викупом у процесі роздержавлення. Після закінчення терміну орендних договорів колективам пропонувалося перетворитися у відкрите акціонерне товариство, цілком викупити орендоване майно, або повернути його державі. Це швидко призвело до практично повного зникнення оренди як форми приватизації. Зауважимо, що на відміну від чеків “Майно”, чеки “Житло” користувалися попитом як засіб приватизації особистого житла громадян, що відбувалася без затримок (Исаенок, Чижова, 2015).

У 1996–1997 рр. переважно завершилося акціонування об’єктів, що перебували у комунальній власності. У ВАТ перетворено 145 і 111 підприємств промислового сектору економіки відповідно. З 1998 року спостерігався поступовий спад темпів реформування держвласності (Кевра, 2012: 10).

Подальші державні документи щодо роздержавлення і перетворення форм власності у Білорусі були у руслі цих тенденцій. Серед важливих наведемо: Указ Президента Республіки Білорусь “Про особливе право (“золотої акції”) держави на участь в управлінні акціонерними товариствами” (14 листопада 1997 р.), Декрет Президента Республіки Білорусь “Про приватизацію державної власності у Республіці Білорусь” (20 березня 1998 р.), закон “Про об’єкти, які знаходяться лише у власності держави” (5 травня 1998 р.), “Концепція управління державним майном у Республіці Білорусь на 2001–2005 рр.”, схвалена Постановою Ради Міністрів Республіки Білорусь 10 серпня 2000 р. № 1240 та ін. (История, 2019).

Позиція відносно реформування державної власності була продемонстрована у Законі Республіки Білорусь “Про об’єкти, що знаходилися у власності держави”, прийнятому у 1998 р. У документі були визначені об’єкти, закріплені загальні положення, пов’язані з їх володінням, користуванням і розпорядженням. Тим самим було обмежено коло об’єктів власності, що підлягали приватизації і роздержавленню (Дайнеко, 2015: 61).

Того ж року був прийнятий декрет “Про приватизацію державної власності у Республіці Білорусь”, де зазначалося, що “приватизація державного майна здійснюється без формування планів приватизації, передбачених Законом Республіки Білорусь від 19 січня 1993 року “Про приватизацію державного майна і перетворення державних унітарних підприємств у відкриті акціонерні товариства” (Декрет, 1998), що свідчило про скасування щорічних програм роздержавлення і приватизації. Крім того, у декреті містилося положення про те, що “не допускається використання позикових коштів, у тому числі кредитів, для придбання акцій, що належать державі, працівниками підприємств та прирівняним до них особам” (Декрет, 1998). Також було встановлено мораторій на рух акцій, придбаних у 90-х рр. трудовими колективами підприємств у ході пільгової приватизації (Заяц, 2013). Як констатує білоруська дослідниця Тетяна Маненок: “Декрет зупинив можливість перерозподілу акцій і передачі їх великому акціонерові. Як наслідок, можливості залучити профільного інвестора у підприємств не виявилось” (Заяц, 2013). Серед причин, що призвели до зниження активності проведення приватизаційних процесів, виділяють вплив

економічних факторів, викликаних руйнуванням союзних виробничо-господарських зв'язків, фінансово-банківської системи, а у результаті – зниження ефективності діяльності підприємств і збільшення збиткових виробництв (Кевра, 2012: 10).

Отже, незважаючи на оголошені цілі, широкомасштабна масова приватизація у Білорусі не відбулася. З 1995 р. темпи приватизації істотно сповільнилися, а з 1998 р. після введення механізму “золотої акції” та інших нормативних актів, що дозволяли органам держуправління втручатися у процеси прийняття управлінських рішень, менеджмент державних підприємств перестав бути зацікавленим в ініціюванні процесу своєї приватизації. Загалом у 2000 р. частка державної власності становила 72,4 %, тобто, за десять років знизилася лише на 7,2 %. Основне зростання недержавної власності за вказаний період відбулося за рахунок збільшення частки власності АТ. За цей час скоротилася питома вага орендних підприємств у зв'язку із перетворенням значної їх кількості в інші форми господарювання (Ракова, 2001: 103–105).

На початку XXI ст. приватизація у Білорусі здійснювалася вибірково, був обраний акцент на пошук стратегічного інвестора. На практиці цей процес полягав у створенні акціонерних товариств із 100 % державним капіталом, що знаходилися на базі великих державних промислових комплексів (ПО “Нафтан” і ПО “Полимир” – м. Новополюцьк, ПРУП “Азот” і РУП “ГПО “Химволокно” – м. Гродно та ін.) (Кевра, 2012: 10). Як зазначає О. Ракова, білоруську приватизацію характеризували такі терміни, як акціонування, націоналізація і низька ефективність. Результати функціонування або реструктуризації на державних і приватизованих підприємствах майже не відрізнялися (Ракова, 2008: 35).

Хоча значних приватизаційних угод, зокрема, щодо великих підприємств, у той час не укладалося, проте 1 березня 2003 р. був підписаний наказ Міністерства економіки Республіки Білорусь “Про створення відкритого акціонерного товариства у процесі роздержавлення і приватизації державної власності Республіканського унітарного підприємства із транспортування та постачання газу “Белтрансгаз”. Це було зроблено з метою реалізації Угоди між Урядом Республіки Білорусь та Урядом Російської Федерації про розширення співпраці у газовій галузі, що передбачало створення спільного білорусько-російського підприємства з постачання у Республіку Білорусь природного газу та транзиту природного газу через територію Республіки Білорусь у треті країни. Чисельність осіб, які працювали на підприємстві, складала близько 6 тис. осіб. За цим відкритим акціонерним товариством у власності Республіки Білорусь передбачалося зберегти контрольний пакет акцій (История, 2019).

Активізація приватизаційних процесів у Білорусі відбулася у 2007 р., коли країна стикнулася із зовнішніми викликами, пов'язаними із підвищенням Росією цін на енергоресурси. Тоді збільшилася кількість приватизаційних угод і зростання доходів від їх проведення. Якщо у 2006 р. загальний дохід від таких операцій становив лише 0.03 млн доларів США, то у 2007 р. цей показник був уже 1.2 млрд доларів. Хоча, значна частка доходів від приватизації у наступні роки припадала на продаж 50 % акцій “Белтрансгазу” російському “Газпрому” за 2.5 млрд доларів. Ця угода передбачалась таким чином, що платежі у 625 млн доларів повинні були надходити щороку впродовж 2007–2010 рр. (Кирхнер та ін., 2010: 4). Крім того, у 2007 р. було продано держчастку мобільного оператора Velcom австрійцям.

Таке поживлення відобразилося у внесенні змін у законодавство Білорусі щодо питання роздержавлення власності. Так, було скасовано “золоту акцію”, прийнято трирічну програму приватизації та ін. (Ракова, 2008: 35). Зокрема, у липні 2008 р. Уряд Білорусі ухвалив план приватизації на 2008–2010 роки (План,

2008). Згідно документу, передбачалося акціонування 519 підприємств і подальшу приватизацію 147 з них. Проте у результаті за 2008 рік лише 158 підприємств акціонували, а 2 – продали (Кирхнер та ін., 2010: 5).

Як зазначає білоруська дослідниця О. Ракова, у результаті, в 2007–2008 рр. було реалізовано кілька значних приватизаційних угод, які принесли суттєві кошти до держбюджету і допомогли профінансувати зростання негативного сальдо торгового балансу. Водночас, оскільки була досягнута політична домовленість з Росією про досить м'який і поступовий перехід на світові ціни на енергоносії, необхідність “зняття” значної частини підприємств з балансу держави (держбюджету) або потреба у значних ресурсах на дотування реального сектору і населення була відсутня. У підсумку, в країні реалізовувалася модель грошової, точкової, непрозорої приватизації, коли основний приватизаційний орган – Державний комітет із майна – не впливав ні на механізми прийняття рішень, ні на її способи, ні на бенефіціарів чи учасників (Ракова, 2008: 1). Зауважимо, “точкова” приватизація полягає у тому, що інвестор укладає прямий договір з державою, за яким йому в обмін на дотримання низки додаткових умов передаються виробничі активи або ресурси (Жук, 2019).

На подальші темпи приватизації у Білорусі вплинула світова економічна криза 2008–2009 рр., що викликала зниження цін на державні підприємства, які підлягали роздержавленню, а це, у свою чергу, обмежило укладання приватизаційних угод.

Широкої програми приватизації у Білорусі не відбулося, незважаючи на зацікавлення російських компаній в отриманні доступу до стратегічних галузей, а також умов кредитних угод із МВФ і Світовим банком. У 2009 р. доходи від приватизації склали 1 млрд доларів США, включно із траншом за “Белтрансгаз” у розмірі 625 млн доларів (Кирхнер та ін., 2010: 5).

Проте із зміною економічної ситуації у країні, відбувалася корекція цілей, принципів і способів приватизації. Зокрема, Закон Республіки Білорусь “Про приватизацію державного майна і перетворення державних унітарних підприємств у відкриті акціонерні товариства” (у редакції від 19 липня 2010 р.) був спрямований на вдосконалення правових і економічних відносин у галузі приватизації державного майна і перетворення державних унітарних підприємств у відкриті акціонерні товариства, створення умов для залучення інвестицій і розвиток ефективної соціально орієнтованої ринкової економіки (Дайнеко, 2015: 61–62).

Новий уряд Білорусі на чолі із М. Мясніковичем, призначений наприкінці 2010 р., активізував приватизаційні процеси у країні. У березні 2011 р. був затверджений “План приватизації об’єктів приватизації, що перебувають у власності Республіки Білорусь, на 2011–2013 роки”. Впродовж 2011 року згідно із планом передбачалося приватизувати 181 підприємство, що належали до різних галузей економіки. У попередні кілька років процес роздержавлення економіки Білорусі зводився здебільшого до перетворення державних унітарних підприємств у акціонерні товариства, при збереженні контрольного пакету за державою. Процес приватизації повинен був охопити підприємства із загальною чисельністю працівників близько 52 тисяч осіб із усіх областей Білорусі. Однак до кінця 2011 р. було приватизовано лише 38 підприємств, причому по 2-х з них результати аукціонів були анульовані з різних причин (Приватизація, 2018).

У листопаді 2011 р. російський “Газпром” викупив решту 50 % акцій “Белтрансгазу” за 2,5 млрд доларів США, відтак, консолідувавши 100 % акцій білоруського підприємства (Валіон, 2014: 251).

В цілому приватизація здійснювалася за скромними масштабами, яка, на думку президента Білорусі Олександра Лукашенка, не повинна мати “обвальний характер”. При цьому глава держави додавав, що не проти приватної власності,

але не сприймає “засновану на приватизації приватну власність, отриману за безцінь”. Тобто, питання ціни підприємства було і залишається важливим критерієм готовності до роздержавлення. Так, стосовно білоруського підприємства Білоруськалій, що є одним із найбільших у світі виробників і експортерів мінеральних калійних добрив, президент зазначав: “Ми готові це підприємство приватизувати. Але треба платити. Колись ми порахували і встановили ціну на це підприємство у 30–32 млрд дол. Це одна із провідних компаній світу... Це дуже рентабельне підприємство. Вони платять, крім податків, гідні дивіденди у скарбницю. У минулому році їх дохід був понад 3 млрд дол.” (Последний, 2012). Отже, важливими умовами для здійснення приватизації великих підприємств у Білорусі є цінова політика, умови угоди та погодження з боку керівництва держави.

У прагненні зберегти держсектор О. Лукашенко весною 2012 р. виступив проти підготовки приватизаційних списків підприємств, що виставлялися на продаж. Він заявив, що у цьому питанні “шокової терапії” не допустить. Тому навіть “мала” приватизація (у компаніях, де державна частка становить менше 10 % – О. В.), що проводилася у рамках трьохрічного приватизаційного плану уряду, була зупинена (Заяц, 2013). Як зауважує Т. Маненок, білоруська приватизація остаточно зупинилася після того, як у березні 2012 р. О. Лукашенко позбавив уряд навіть невеликих повноважень з продажу підприємств і скасував плани з приватизації (Маненок, 2019).

Загалом у результаті роздержавлення і приватизації у 1991–2013 рр. було перетворено в акціонерні товариства і приватизовано 5072 підприємства. Загальна кількість робітників, що працювали у той час на приватизованих підприємствах становила понад мільйон осіб (Дайнеко, 2015: 62–63).

Приватизаційні темпи у Білорусі в наступні роки не відзначалися активністю. Так, у 2014 р. на продаж були виставлені держпакети 83 республіканських підприємств, а за підсумками року було здійснено лише 4 угоди, у 2015 р. перелік включав 61 підприємство, але була укладена одна велика угода. У 2016 р. значних угод з акціями не було, у 2017 р. ситуація була аналогічною (Маненок, 2019). У 2018 р. Державний комітет майна надав перелік 33 підприємств, що підлягали приватизації, проте інвестор придбав активи лише одного із них (Как в Беларуси, 2019).

Нині держава обережно підходить до приватизації, дотримується політики поступального зближення позицій з інвесторами, акцент робиться на інвестиціях у виробництво і збереження робочих місць. Кращі пропозиції можна отримати за результатами конкурсів, що проводяться при реалізації, більш ніж 25 % акцій підприємств. Так, на продаж у 2019 р. були виставлені акції 15 товариств, що мали реалізуватися за конкурсом, 8 – на аукціонах. Зокрема, 49,9 % акцій “Гомсельмашу” (виробника сільськогосподарської техніки) могли бути запропоновані для продажу на умовах реалізації інвестиційного проекту, який передбачав не менше 500 млн доларів інвестицій в основний капітал, зростання обсягів виробництва та реалізації продукції, розширення ринків збуту тощо (Как в Беларуси, 2019). Однак, підприємство не було приватизоване і включене у перелік приватизації на 2020 рік. Серед інших великих об’єктів приватизації на 2020 рік – холдинг “Горизонт” (виробник побутової електротехніки), а також 11 інших відкритих акціонерних товариств, що планують продати на аукціонах і за конкурсом (Власти, 2020; Госкомимуществом, 2020).

Потрібно зазначити, що у Білорусі повноваження майже за всіма приватизаційними угодами знаходяться у руках президента. Під процедуру узгодження з президентом потрапляють всі операції з майном, вартість яких перевищує 10 тис. базових величин (з 1 січня 2018 р. 1 БВ – 24,5 рубля, що становить близько 12 доларів) (Маненок, 2018). При цьому урядовим

реформаторам, які періодично піднімають питання приватизації, Олександр Лукашенко порадив “припинити розмови щодо необхідності реформування у тій чи іншій сфері і викинути з голови, що сьогодні треба все розділити, поділити, приватизувати” (Приватизація, 2018). На практиці кроки у бік приватизації обмежуються питаннями реформування держсектору. Однак, заходи, що здійснюються у цій сфері є незначними, адже держава прагне контролювати держсектор.

Зауважимо, що у Республіці Білорусь близько 70 % власності належить державі і майже 30 % – приватному бізнесу. Ця структура створює проблеми для ефективної роботи економіки, актуалізує завдання структурних реформ у держвласності. Прем'єр-міністр Білорусі Сергій Румас, виступаючи 5 жовтня 2018 р. у білоруському парламенті, назвав їх першочерговими. Також додав, що одразу уряд вирішити означену проблему не зможе, оскільки цьому заважає поширена практика держпідтримки. У цьому контексті політик зауважив: “Власність для держави – це бізнес, а бізнес повинен бути ефективним. Бюджет має використовуватися насамперед на вирішення соціальних завдань і формування інфраструктури” (Приватизація, 2018).

Тож упродовж останніх років у Білорусі здійснюються спроби запустити приватизаційні процеси, однак про масштабне явище мова не йде. З позитивних сигналів можна відзначити певні починання у сфері приватизації Європейського банку реконструкції та розвитку, який реалізує низку пілотних проектів зі зміни системи корпоративного управління, державно-приватного партнерства, а також консультує білоруський уряд з приватизації декількох держбанків (Есть ли новая, 2018). Однак, сьогодні для подальшого нарощування щорічних інвестицій ЄБРР у Білорусі, як зазначає голова представництва інституції, необхідна реалізація трансформаційних проектів у держсекторі (ЕБРР, 2019). При цьому міжнародні експерти не наполягають на приватизації, як єдиному рішенню, а одному із механізмів підвищення ефективності держпідприємств (Маненок, 2019).

Крім того, нині європейським інвесторам слід враховувати “китайський фактор”, зокрема, у 2018 р. відбулася велика приватизаційна угода із передачі китайським інвесторам найстарішої білоруської проектної організації “Белгоспроект” (Есть ли новая, 2019; 60 % РУП, 2018). Можна сподіватися, що у перспективі білорусько-китайська співпраця, у тому числі, й у приватизаційних аспектах, буде нарощуватися, адже Білорусь входить до китайської ініціативи “Один пояс – один шлях”. Залучення китайських інвестицій сприяє реформуванню і модернізації білоруської економіки.

Необхідно зазначити, що досвід перехідного періоду дав змогу білоруським дослідникам ранжувати різні види приватизації за ефективністю. Так, найефективнішими є нові підприємства – greenfield, створені у конкурентній боротьбі. Далі – підприємства, що знаходяться під контролем так званих аутсайдерів, тобто, зовнішніх відносно них власників, не пов'язаних із попереднім керівництвом. Особливо ефективні фірми із участю іноземного капіталу. Приватизовані підприємства, що перебувають під контролем інсайдерів, тобто, старого керівництва чи робочого колективу, показують найменшу ефективність серед приватних підприємств. На останньому місці знаходяться підприємства, що належать державі і управляються призначеними вище керівниками (Гусаков, 2015: 151–152; Садовская, 2017: 93–94). Така ситуація лише актуалізує питання реформування підприємств держсектору Білорусі для посилення їх ефективності, як на внутрішньому ринку, так і з метою випуску конкурентоспроможної продукції, яка б спрямовувалася на експорт.

Серед аспектів, що стримують державні підприємства у реструктуризації, білоруські економісти вказують на відсутність жорстких бюджетних обмежень на функціонування державних компаній, механізм “цільового кредитування”, що

призводить до нераціонального розподілу ресурсів у масштабах усієї економіки. Крім того, держава зберігає контроль над державними підприємствами, обмежуючи приватизацію великих держпідприємств. Відсутність політичної волі у проведенні приватизації, конфлікти між ціною продавця і ціною покупця, додаткові постприватизаційні вимоги й умови, що торкаються збереження рівня зайнятості і виробництва, знижують привабливість пропозицій у інвесторів (Борнукова та ін., 2016). На ефективність функціонування держпідприємств впливає система управління, уособлена кількома державними органами, що здійснюють іноді паралельні та дублюючі функції (Гайдук, 2020). Також компанії мають виконувати показники зайнятості та плани обсягів виробництва, що обмежує їх ініціативність, унеможливорює орієнтуватися на ринкові стимули. Тоді як приватний сегмент економіки Білорусі є гнучкішим, з ефективнішою структурою управління, що впливає на випуск конкурентоспроможної продукції.

На думку відомого білоруського науковця-економіста, політика М. Мясніковича, від трансформації і реструктуризації сектору держпідприємств залежить покращення ділового клімату, що важливо для розширення приватного сектору, адже виробничі ресурси, необхідні для його розвитку будуть використовуватися менш ефективними держпідприємствами, а приватний сектор відчуватиме нестачу праці і капіталу (Мяснікович, 2019: 100). У цьому контексті приватизація слугуватиме формуванню конкурентного ринкового середовища, створенню рівноправних умов для функціонування різноманітних форм власності.

Безумовно, серед державних підприємств є ті, що демонструють успішні приклади роботи. Тому в основі реформування держсектору повинен бути диференційований підхід. Своє бачення трансформації держсектору Білорусі надав Світовий банк, що розробив “Комплексну програму підвищення ефективності роботи державних компаній Республіки Білорусь”. Так, у рамках першого етапу реалізації дорожньої карти структурних реформ для Республіки Білорусь пропонує всі державні підприємства розділити на чотири групи. До першої групи входять підприємства, становище яких хороше й дозволяє далі здійснювати свою діяльність. До другої групи входять держпідприємства, які можуть поліпшити умови своєї діяльності через проведення реструктуризації. Третю групу формують підприємства, які підлягають приватизації. І в четверту групу потрапляють підприємства, які безнадійні, що підлягають ліквідації (Будущее, 2012).

Разом з тим, як зазначає Т. Маненок, “в умовах заборони на приватизацію і банкрутства держпідприємств уряд намагається підвищити ефективність державного сектору через упровадження корпоративного управління та призначення міністрів і високих чиновників у наглядові ради держпідприємств” (Маненок, 2019). Справді, корпоративне управління вводять на держпідприємствах як підготовку до приватизації, а також на стратегічно важливих компаніях, які вирішили залишити у держвласності на тривалий період (Борнукова, Колькин, 2016). На основі цього можемо констатувати, що керівництво Білорусі обирає м’який варіант реформи держсектору з метою уникнення, у першу чергу, соціальної напруги.

Бачимо, що реформування підприємств держсектору у Білорусі на сучасному етапі не лише пов’язано із приватизацією, а включає широкий спектр заходів, виходячи, у першу чергу, із конкретної ситуації.

Отже, особливий шлях розвитку Республіки Білорусь, торкається певною мірою і приватизаційних процесів, що відрізнялися від аналогічних в Україні та Росії, зокрема. Через відмову від масової приватизації Білорусь уникала таких негативних її наслідків, як наявність олігархії та корупції. Білоруські приватні компанії створені з нуля, а люди більше сподіваються на підприємницький

талант, технології, здатність розвивати свій бізнес самостійно, часто всупереч діям держави (Каких успехов, 2020).

Проте логіка економічного зростання, що втілювалася у цілях білоруської влади домогтися зростання ВВП до 2025 року в 100 млрд доларів, неможлива без структурних реформ у держсекторі. Їх актуальність нині також продиктована виходом із кризи, пов'язаною із наслідками пандемії COVID-19 та глобальної економічної рецесії. Крім того, реформування держсектору Білорусі, зокрема, неефективних держпідприємств шляхом структурних перетворень, дасть змогу підвищити їх конкурентоспроможність, дозволить зменшити залежність від російського ринку, диверсифікувати напрямки постачання білоруської продукції.

Висновки. Отже, аналіз приватизаційних процесів у Білорусі на сучасному етапі дозволив “підняти завісу” над важливою проблемою – необхідністю реформування держсектору. Приватизація, як один із механізмів вирішення завдань із подолання неефективності державних компаній, сприятиме залученню нових технологій та інвестицій, зростанню ВВП, стимулюванню експорту, покращенню інвестиційного і ділового клімату, міжнародної конкурентоспроможності економіки, входженню республіки в систему світових господарських зв'язків.

Разом з тим, погоджуємося з думкою білоруських дослідників про те, що умовою реструктуризації є розвиток і державний захист усіх організаційно-правових форм відносин власності (Дайнеко, 2015: 65).

Таким чином, аналіз приватизаційних процесів у Білорусі засвідчує про те, що вони відбувалися нерівномірно: активними були у першій половині 1990-х рр. ХХ ст., згодом, спостерігалось зниження темпів, тоді як на початку ХХІ ст. віддавали перевагу так званій “точковій” приватизації або й узагалі роздержавлення державної власності проходило повільно. Сьогодні є запит на реформи у Республіці Білорусь, у тому числі, у галузі реформування держсектору. Безумовно, приватизація не є панацеєю у сфері власності, проте виступає важливою економічною реформою, спрямованою на підвищення ефективності функціонування підприємств, формування інституційної інфраструктури ринку прав власності, забезпечення присутності і рівноправності різноманітних форм власності та господарювання, що сприятиме довгостроковому зростанню білоруської економіки в умовах зовнішніх і внутрішніх викликів сьогодення.

Список використаних джерел

Гусаков, 2015 – Гусаков В. Социально-экономическая модель: становление и развитие: теория, методология, практика. Под общ. ред. В. Г. Гусакова. В 2 кн. Кн. 1 / В. Г. Гусаков [и др.]; Нац. акад. наук Беларуси, Ин-т экономики. Минск: Беларуская навука, 2015. 554 с.

Дайнеко, 2015 – Дайнеко А. Система экономических институтов Республики Беларусь / под общ. ред. А. Е. Дайнеко; Национальная академия наук Беларуси, Институт экономики. Минск: Беларуская навука, 2015. 279 с.

Садовская, 2017 – Садовская Т. Государственное регулирование институционального развития экономики Беларуси / Т. В. Садовская и [др.]; под науч. ред. Т. В. Садовской; Нац. акад. наук Беларуси, Ин-т экономики. Минск: Беларуская навука, 2017. 299 с.

Мясникович, 2019 – Мясникович М. Будущее рождается сегодня. О некоторых вопросах развития. Минск: Беларуская навука, 2019. 290 с.

Ракова, 2001 – Ракова Е. Приватизация в Беларуси: цели, методы и результаты // Белорусский экономический журнал № 3, 2001. С. 97–105. URL: file:///C:/Users/User/Desktop/%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D1%83%20%D0%B1%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%80%D1%83%D1%81%D1%96/Rakova_E_2001_3_ocr.pdf.

Ракова, 2008 – Ракова Е. Приватизация как способ финансирования дефицита торгового баланса: возможности для Беларуси. URL: <http://www.research.by/webroot/delivery/files/wp2008r09.pdf>.

Кевра, 2012 – Кевра Г. Эволюция разгосударствления и приватизации государственной собственности в Республике Беларусь // Труды БГТУ. 2012. № 7. Экономика и управление. С. 9–12.

Заяц, 2013 – Заяц Д. 20 лет белорусской приватизации: от рассвета до заката. URL: <https://gazetaby.com/post/20-let-belorusskoj-privatizacii-ot-rassveta-do-zakata/61667/>.

- Борнукова та ін., 2016 – Борнукова К., Крук Д., Дайнеко П. Эксперты: Без реформирования госсектора Беларусь ждет кризис. URL: <http://www.beroc.by/media/281220162/>.
- Гайдук, 2020 – Гайдук К. Сектор госпредприятий: структурные вызовы. URL: <http://www.nbrb.by/bv/articles/10724.pdf>.
- Исаенок, Чижова, 2015 – Исаенок Д., Чижова Т. История белорусской приватизации: первое десятилетие. URL: <http://left.by/archives/4465>.
- Шурубович, 2017 – Шурубович А. Белорусская экономическая модель перед лицом тяжелых испытаний. URL: <file:///C:/Users/User/Desktop/%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%D0%83%D0%B1%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%80%D1%83%D1%81%D1%96/beloruskaya-ekonomicheskaya-model-pered-litsom-tyajel-h-isp-taniy.pdf>.
- Добрински та ін., 2016 – Добрински Р., Адаров А., Борнукова К., Хавлик П., Хуня Г., Крук Д., Пиндюк О. Белорусская экономика: вызовы застопорившихся реформ. Аналитический доклад 413. Ноябрь 2016. 173 с. URL: <file:///C:/Users/User/Desktop/%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%D0%83%D0%B1%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%80%D1%83%D1%81%D1%96/the-belarus-economy-the-challenges-of-stalled-reforms-russian-version-beloruskaja-jekonomika-yuzovy-zastoporivshisja-reform-dlp-5210.pdf>.
- Ковалев, 2018 – Управление государственным сектором экономики: моногр. / М. М. Ковалев [и др.]. Минск: Изд. центр БГУ, 2018. 250 с. URL: <https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/201784/2/%D0%A3%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%B8%D0%B5%D0%B3%D0%BE%D1%81%D1%81%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%8D%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D0%BA%D0%B8.pdf>.
- Акулова, 2015 – Акулова М. Роль частного сектора Беларуси: проблема подсчета. URL: http://eng.beroc.by/webroot/delivery/files/PP_24_Akulova.pdf.
- Основные показатели, 2019 – Основные показатели деятельности организаций государственного сектора за январь–март 2019 года. Минск, 2019. 167 с. URL: <https://www.belstat.gov.by/upload/iblock/f19/f194aaa7eafe355f5c51c436e881b77.pdf>.
- Аникеев, 2016 – Аникеев М. Белорусская экономическая модель: истоки кризиса. URL: <https://www.belynok.by/2016/03/11/beloruskaya-ekonomicheskaya-model-istoki-krizisa/>.
- Частный сектор, 2018 – Частный сектор в 2018 году обеспечил 47,9% поступлений в бюджет Беларуси. URL: <https://www.belta.by/economics/view/chastnyj-sektor-v-2018-godu-obespechil-479-postuplenij-v-bjudzhet-belarusi-335359-2019/>.
- Морозов та ін., 2020 – Морозов Р., Акулова М., Огинская А. Меры по поддержке малого и среднего бизнеса в Беларуси в условиях пандемии и глобальной рецессии. URL: http://www.beroc.by/publications/policy_papers/pp89/.
- Доля, 2019 – Доля малого и среднего бизнеса в ВВП Беларуси в 2019 году достигнет 28,8%. URL: <https://naviny.by/new/20191118/1574103559-dolya-malogo-i-srednego-biznesa-v-vvp-belarusi-v-2019-godu-dostignet-288>.
- Беларусь, 2010 – Беларусь в рейтинге “Doing Business 2010”. URL: <https://ekonomika.by/novosti-ekonomiki/ekonomika-rb/belarus-v-rejtinge-doing-business-2010/>.
- В Doing Business, 2020 – В Doing Business 2020 Беларусь потеряла 12 позиций. URL: <https://officelife.media/news/13127-in-doing-business-2020-belarus-lost-12-positions/>.
- Рекомендации, 2012 – Рекомендации по приватизации. URL: <https://nmnby.eu/news/analytics/4852.html>.
- Цели, 2013 – Цели и задачи приватизации и разгосударствления. URL: https://studbooks.net/1877497/ekonomika/tseli_zadachi_privatizatsii_razgosudarstvleniya.
- Закон, 1988 – Закон о кооперации в СССР. URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_1361/.
- Указ, 1989 – Указ Президиума ВС СССР от 07.04.1989 г. № 10277-XI “Об аренде и арендных отношениях в СССР”. URL: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=ESU;n=3465#03469774056324555>.
- История, 2019 – История приватизации в Беларуси. URL: <https://blender-chat.livejournal.com/20431.html>.
- Постановление, 1991 – Постановление Совета Министров Республики Беларусь от 14 октября 1991 г. № 385 “О порядке принятия в собственность Республики Беларусь предприятий, объединений, организаций и учреждений союзного подчинения”. URL: <http://pravo.levonevsky.org/bazaby/org507/sbor21/tehw0521.htm>.
- НАРБ – Национальный архив Республики Беларусь.
- Закон, 1993а – Закон Республики Беларусь от 19 января 1993 г. № 2103-XII “О разгосударствлении и приватизации государственной собственности в Республике Беларусь”. URL: <http://pravo.levonevsky.org/bazaby/zakon/zakb1332.htm>.
- Государственная, 2013 – Государственная программа разгосударствления и приватизации. URL: <http://pravo.levonevsky.org/bazaby/11/republic61/text934.htm>.
- Закон, 1993б – Закон Республики Беларусь от 6 июля 1993 г. № 2468-XII “Об именных приватизационных чеках Республики Беларусь”. URL: <http://pravo.levonevsky.org/bazaby/zakon/zakb1275.htm>.
- Жук, 2019 – Жук Д. Есть ли новая волна приватизации в Беларуси? URL: <https://udf.by/news/economic/191858-est-li-novaja-volna-privatizacii-v-belarusi.html>.
- НАРБ – Национальный архив Республики Беларусь.
- Декрет, 1998 – Декрет о приватизации государственной собственности в Республике Беларусь. URL: <https://www.centraldepo.by/doc/1/3/>.
- Кирхнер та ін., 2010 – Кирхнер Р., Джуччи Р., Скиба А. Как улучшить процесс приватизации в Беларуси. Аналитические записки. Минск, 2010. 10 с. URL: <http://www.research.by/webroot/delivery/files/pp2010r03.pdf>.

- План, 2008 – План приватизации на 2008–2010 годы утвержден в Беларуси. URL: <http://kirovsk.gov.by/news/plan-privatizacii-na-2008-2010-gody-utverzhden> Приватизация, 2012 -v-belarusi.
- Приватизация, 2012 – Приватизация в Беларуси за 2011 год: результаты аукционов, ведущие субъекты, социальные последствия. URL: https://belarusdigest.com/sites/default/files/_bpdf_3_2012_ru_privatization.pdf.
- Валіон, 2014 – Валіон О. Білорусь: сацыяльна-эканамічны аспекты развітку (кін. 80-х рр. XX ст. – поч. XXI ст.). Тернопіль: Астон, 2014. 274 с.
- Последний, 2012 – “Последний диктатор Европы” поделился планами о приватизации. URL: <https://www.rbc.ru/economics/27/11/2012/570400369a7947fcbd442f7f>.
- Маненок, 2019 – Маненок Т. Реформа белорусского госсектора: как заменить кнут на пряник? URL: <https://www.belynok.by/2019/07/03/reforma-belorusskogo-gossektora-kak-zamenit-knut-na-pryanik/>.
- Как в Беларуси, 2019 – Как в Беларуси будут приватизировать и привлекать инвесторов в 2019 году. URL: <https://www.belta.by/interview/view/kak-v-belarusi-budut-privatizirovat-predpriyatija-i-privlekat-investorov-v-2019-godu-6664/>.
- Власти, 2020 – Власти готовы к приватизации “Гомсельмаша”, “Горизонта” и еще 11 АО. URL: https://interfax.by/news/policy/ekonomicheskaya_politika/1272018/.
- Госкомимуществом, 2020 – Госкомимуществом одобрен Перечень открытых акционерных обществ для проведения в 2020 году работ по приватизации. URL: <http://www.gki.gov.by/ru/about-press-news-ru/view/goskomimushchestvom-odobren-perechen-otkrytyx-aktsionnykh-obschestv-dlja-provedeniya-v-2020-godu-rabot-po-6646/>.
- Маненок, 2018 – Маненок Т. Приватизация госимущества или стагнация экономики. URL: <https://www.belynok.by/2018/01/15/privatizatsiya-gosimushhestva-ili-stagnatsiya-ekonomiki/>.
- Приватизация, 2018 – Приватизация госсобственности для белорусского правительства – сфера табу. URL: https://primepress.by/news/ekonomika/privatizatsiya_gossobstvennosti_dlya_belorusskogo_pravitelstva_sfera_tabu-5641/.
- Есть ли новая, 2019 – Есть ли новая волна приватизации в Беларуси. URL: <https://udf.by/news/economic/191858-est-li-novaja-volna-privatizacii-v-belarusi.html>.
- ЕБРР, 2019 – ЕБРР назвал условия наращивания инвестиций в Белоруссии. URL: <https://www.interfax.ru/business/688068>.
- 60% РУП, 2018 – 60% РУП Белгоспроект теперь принадлежит китайцам. URL: http://proekt.by/obshie_voprosi_buuro_gipov-b58.0/60_rup_belgosproekt_teper_prinadlezhit_kitajcam-t55570.0.html.
- Будущее, 2012 – Будущее белорусской экономики зависит от реструктуризации госпредприятий. URL: <https://thinktanks.by/publication/2020/03/12/budushchee-belorusskoy-ekonomiki-zavisit-ot-restrukturizatsii-gospredpriyatii.html>.
- Борнукова, Колькин, 2016 – Борнукова К., Колькин Д. Реструктуризация предприятий госсектора в Беларуси. URL: http://eng.beroc.by/webroot/delivery/files/beroc_privatization_pp40.pdf.
- Каких успехов, 2020 – Каких успехов достигла экономика Беларуси за 26 лет, а что ей не удалось. URL: <https://gomel.today/rus/article/economics-1442/>.

References

- Husakov, 2015 – Husakov V. Sotsyalno-ekonomicheskaya model: stanovlenye y razvytye: teoriya, metodolohiya, praktyka [Socio-economic model: Formation and Development: Theory, Methodology, Practice]. Pod obshch. red. V. H. Husakova. V 2 kn. Kn. 1 / V. H. Husakov [y dr.]; Nats. akad. nauk Belarusy, Yn-t ekonomyky. Mynsk: Belaruskaya navuka, 2015. 554 s.
- Daineko, 2015 – Daineko A. Systema ekonomicheskikh ynstytutov Respublyky Belarus [The System of Economic Institutions of the Republic of Belarus] / pod obshch. red. A. E. Daineko; Natsyonalnaia akademyia nauk Belarusy, Ynstytut ekonomyky. Mynsk: Belaruskaya navuka, 2015. 279 s.
- Sadovskaia, 2017 – Sadovskaia T. Hosudarstvennoe rehulyrovanye ynstytutsionalnogo razvytiya ekonomyky Belarusy [State Regulation of Institutional Development of the Belarusian Economy] / T. V. Sadovskaia y [dr.]; pod nach. red. T. V. Sadovskoi; Nats. akad. nauk Belarusy, Yn-t ekonomyky. Mynsk: Belaruskaya navuka, 2017. 299 s.
- Miasnykovych, 2019 – Miasnikovich M. Budushchee rozhdetsia sehodnia. O nekotorykh voprosakh razvytiya [The Future Is Born Today. On Some Development Issues]. Mynsk: Belaruskaya navuka, 2019. 290 s.
- Rakova, 2001– Rakova E. Pryvatyzatsiya v Belarusy: tsely, metody y rezultaty [Privatization in Belarus: Goals, Methods and Results] // Belorusskiy ekonomicheskii zhurnal № 3, 2001. S. 97–105. URL: file:///C:/Users/User/Desktop/%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D1%83%20%D0%B1%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%80%D1%83%D1%81%D1%96/Rakova_E_2001_3_ocr.pdf.
- Rakova, 2008 – Rakova E. Pryvatyzatsiya kak sposob fynansyrovaniya defytsyta torhovoogo balansa: vozmozhnosity dlia Belarusy [Privatization as a Way to Finance the Trade Deficit: Opportunities for Belarus]. URL: <http://www.research.by/webroot/delivery/files/wp2008r09.pdf>.
- Kevra, 2012 – Kevra H. Эволюция разгосударствления и приватизации государственной собственности в Республике Беларусь [Evolution of Denationalization and Privatization of State Property in the Republic of Belarus] // Труды ВНТУ. 2012. № 7. Экономика и управление. С. 9–12.
- Zaiats, 2013 – Zaiats D. 20 let belorusskoi pryvatyzatsyy: ot rassveta do zakata [20 Years of Belarusian Privatization: From Dawn to Dusk]. URL: <https://gazetaby.com/post/20-let-belorusskoj-privatizacii-ot-rassveta-do-zakata/61667/>.
- Bornukova ta in., 2016 – Bornukova K., Kruk D., Daineko P. Эксперты: Без реформирования госсектора Беларусь ждет кризис [Experts: Without Reforming the Public Sector, Belarus Faces a Crisis]. URL: <http://www.beroc.by/media/281220162/>.

- Haiduk, 2020 – Haiduk K. Sektor hospredpriyati: strukturnye vyzovy [The Sector of State-Owned Enterprises: Structural Challenges]. URL: <http://www.nbrb.by/bv/articles/10724.pdf>.
- Ysaenok, Chyzhova, 2015 – Ysaenok D., Chyzhova T. Ystoriya belorusskoi pryvatyzatsyy: pervoe desiatiletye [History of Belarusian Privatization: The First Decade]. URL: <http://left.by/archives/4465>.
- Shurubovych, 2017– Shurubovych A. Belorusskaia ekonomicheskaya model pered lytsom tiazhelykh yspytaniy [Belarusian Economic Model In the Face of Severe Trials]. URL: <file:///C:/Users/User/Desktop/%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D1%83%20%D0%B1%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%80%D1%83%D1%81%D1%96%belorusskaya-ekonomicheskaya-model-pered-litsom-tyajel-h-isp-taniy.pdf>.
- Dobrynsky ta in., 2016 – Dobrynsky R., Adarov A., Bormukova K., Khavlyk P., Khunia H., Kruk D., Pyndiuk O. Belorusskaia ekonomyka: vyzovy zastoporyvshykh reform [Belarusian Economy: The Challenges of Stalled Reforms]. Analytycheskiy doklad 413. Noiabr 2016. 173 s. URL: <file:///C:/Users/User/Desktop/%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D1%83%20%D0%B1%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%80%D1%83%D1%81%D1%96%the-belarus-economy-the-challenges-of-stalled-reforms-russian-version-belorusskaja-jekonomika-vyzovy-zastoporyvshykh-reform-dlp-5210.pdf>.
- Kovalev, 2018 – Upravlenye gosudarstvennym sektorom ekonomiky: monohr [Management of the Public Sector of the Economy] / M. M. Kovalev [y dr.]. Mynsk: Yzd. tsentr BHU, 2018. 250 s. URL: <https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/201784/2/%D0%A3%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5%20%D0%B3%D0%BE%D1%81%D1%81%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BC%20%D1%8D%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D0%BA%D0%B8.pdf>.
- Akulova, 2015 – Akulova M. Rol chastnoho sektora Belarusy: problema podscheta [The Role of the Private Sector in Belarus: The Problem of Calculation]. URL: http://eng.beroc.by/webroot/delivery/files/PP_24_Akulova.pdf.
- Osnovnye pokazately, 2019 – Osnovnye pokazately deiatelnosti orhanyzatsyi gosudarstvennoho sektora za yanvar-mart 2019 hoda [Key Performance Indicators of Public Sector Organizations for January-March 2019]. Mynsk, 2019. 167 s. URL: <https://www.belstat.gov.by/upload/iblock/f19/f194aaa7eafe355f5fc51c436e881b77.pdf>.
- Anykeev, 2016 – Anykeev M. Belorusskaia ekonomicheskaya model: ystoky kryzysa [Belarusian Economic Model: The Origins of the Crisis]. URL: <https://www.belynok.by/2016/03/11/belorusskaya-ekonomicheskaya-model-istoki-krizisa/>.
- Chastnyi sektor, 2018 – Chastnyi sektor v 2018 godu obespechyl 47,9% postupleniy v biudzhety Belarusy [The Private Sector Provided 47.9% of Revenues to the Budget of Belarus]. URL: <https://www.belta.by/economics/view/chastnyj-sektor-v-2018-godu-obespechil-479-postuplenij-v-bjudzhety-belarusi-335359-2019/>.
- Morozov ta in., 2020 – Morozov R., Akulova M., Ohynskaia A. Mery po podderzhke maloho y sredneho byznesa v Belarusy v usloviyakh pandemyy y globalnoi retsessyy [Measures to Support Small and Medium-Sized Businesses in Belarus in a Pandemic and Global Recession]. URL: http://www.beroc.by/publications/policy_papers/pp89/.
- Dolia, 2019 – Dolia maloho y sredneho byznesa v VVP Belarusy v 2019 godu dostygnut 28,8% [The Share of Small and Medium-Sized Businesses in the GDP of Belarus in 2019 Will Reach 28.8%]. URL: <https://naviny.by/new/20191118/1574103559-dolya-malogo-i-srednego-biznosa-v-vvp-belarusi-v-2019-godu-dostignut-288>.
- Belarus, 2010 – Belarus v reitynge “Doing Business 2010” [Belarus in “Doing Business 2010” Rating]. URL: <https://ekonomika.by/novosti-ekonomiki/ekonomika-rb/belarus-v-rejtinge-doing-business-2010>.
- V Doing Business, 2020 – V Doing Business 2020 Belarus poterjala 12 pozitsiy [Belarus Lost 12 Positions in Doing Business 2020]. URL: <https://officelife.media/news/13127-in-doing-business-2020-belarus-lost-12-positions/>.
- Rekomendatsyy, 2012 – Rekomendatsyy po pryvatyzatsyy [Recommendations on Privatization]. URL: <https://nmmby.eu/news/analytics/4852.html>.
- Tsely, 2013 – Tsely y zadachy pryvatyzatsyy y razghosudarstveniya [Goals and Objectives of Privatization and Denationalization]. URL: https://studbooks.net/1877497/ekonomika/tseli_zadachi_privatizatsii_razghosudarstveniya.
- Zakon, 1988 – Zakon o kooperatsyy v SSSR [Law on Cooperation in the USSR]. URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_1361/.
- Ukaz, 1989 – Ukaz Prezydyma VS SSSR ot 07.04.1989 r. № 10277-XI “Ob arende y arendnykh otnosheniakh v SSSR” [Decree of the Presidium of the USSR Armed Forces dated 07.04.1989 № 10277-XI “On Rent and Lease Relations in the USSR”]. URL: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=ESU;n=3465#03469774056324555>.
- Ystoriya, 2019 – Ystoriya pryvatyzatsyy v Belarusy [History of Privatization in Belarus]. URL: <https://blender-chat.livejournal.com/20431.html>.
- Postanovlenye, 1991 – Postanovlenye Soveta Mynystrov Respublyky Belarus ot 14 oktyabrya 1991 h. № 385 “O poriadke pryniatya v sobstvennost Respublyky Belarus predpriyati, ob’edyneni, orhanyzatsyy y uchrezhdeniy soluznogo podchyneniya” [Resolution of the Council of Ministers of the Republic of Belarus of October 14, 1991. № 385 “On the Procedure for Acceptance of Enterprises, Associations, Organizations and Institutions of Union Subordination into the Ownership of the Republic of Belarus”]. URL: <http://pravo.levonevsky.org/bazaby/org507/sbor21/texw0521.htm>.
- NARB – Natsionalnyi arkhiv Respublyky Belarus [National Archives of the Republic of Belarus].
- Zakon, 1993a – Zakon Respublyky Belarus ot 19 yanvaria 1993 h. №2103-XII “O razghosudarstvennyy y pryvatyzatsyy gosudarstvennoi sobstvennosti v Respublyke Belarus” [Law of the Republic of Belarus of January 19, 1993 №2103-XII “On Denationalization and Privatization of State Property in the Republic of Belarus”]. URL: <http://pravo.levonevsky.org/bazaby/zakon/zakb1332.htm>.

- Hosudarstvennaia, 2013 – Hosudarstvennaia prohramma razghosudarstvenniya u pryvatyzatsyy [State Program of Denationalization and Privatization]. URL: <http://pravo.levonevsky.org/bazaby11/republic61/text934.htm>.
- Zakon, 1993b – Zakon Respublyky Belarus ot 6 iuliia 1993 h. №2468-XII “Ob umennykh pryvatyzatsyionnykh chekakh Respublyky Belarus” [Law of the Republic of Belarus of July 6, 1993. №2468-XII “On Registered Privatization Checks of the Republic of Belarus”]. URL: <http://pravo.levonevsky.org/bazaby/zakon/zakb1275.htm>.
- Zhuk, 2019 – Zhuk D. Est li novaia volna pryvatyzatsyy v Belarusy? [Is There a New Wave of Privatization in Belarus?] URL: <https://udf.by/news/economic/191858-est-li-novaja-volna-privatizatsii-v-belarusi.html>.
- NARB – Natsyonalnyi arkhiv Respublyky Belarus [National Archives of the Republic of Belarus].
- Dekret, 1998 – Dekret o pryvatyzatsyy hosudarstvennoi sobstvennosti v Respublyke Belarus [Decree on the Privatization of State Property in the Republic of Belarus]. URL: <https://www.centraldepo.by/doc/1/3/>.
- Kyrkhner ta in., 2010 – Kyrkhner R., Dzhuchchy R., Skyba A. Kak uluchshyt protsess pryvatyzatsyy v Belarusy. Analytycheskiye zapysky [How to Improve the Privatization Process in Belarus]. Mynsk, 2010. 10 s. URL: <http://www.research.by/webroot/delivery/files/pp2010r03.pdf>.
- Plan, 2008 – Plan pryvatyzatsyy na 2008–2010 hodы utverzhen v Belarusy [The Privatization Plan For 2008–2010 Has Been Approved in Belarus]. URL: <http://kirovsk.gov.by/news/plan-privatizatsii-na-2008-2010-gody-utverzhen-Pryvatyzatsiya, 2012 -v-belarusi>.
- Pryvatyzatsiya, 2012 – Pryvatyzatsiya v Belarusy za 2011 hod: rezultaty auktsyonov, vedushchye sub’ekty, sotsyalnye posledstviya [Privatization in Belarus in 2011: Auction Results, Leading Entities, Social Consequences]. URL: https://belarusdigest.com/sites/default/files/bppf_3_2012_ru_privatization.pdf.
- Valion, 2014 – Valion O. Bilorus: sotsialno-ekonomichni aspekty rozvytku (kin. 80-kh rr. XX st. – poch. XXI st.) [Belarus: Socio-Economic Aspects of Development (Late 80’s Of XX Century – Early XXI Century)]. Ternopil: Aston, 2014. 274 s.
- Poslednyi, 2012 – “Poslednyi dyktator Evropy” podelysya planamy o pryvatyzatsyy [“Europe’s Last Dictator” Shared Plans for Privatization]. URL: <https://www.rbc.ru/economics/27/11/2012/570400369a7947fcb442f7f>.
- Manenok T., 2019 – Manenok T. Reforma belorusskogo hossektora: kak zamenyt knut na prianyk? [Reform of the Belarusian Public Sector: How to Replace the Whip with Gingerbread?]. URL: <https://www.belrynok.by/2019/07/03/reforma-belorusskogo-gossektora-kak-zamenit-knut-na-prianyk/>.
- Kak v Belarusy, 2019 – Kak v Belarusy budut pryvatyzirovat y pryvlekat ynvestorov v 2019 godu [How Belarus Will Conduct Its Privatization and Attract Investors in 2019]. URL: <https://www.belta.by/interview/view/kak-v-belarusi-budut-privatizirovat-predpriyatija-i-privlekat-investorov-v-2019-godu-6664/>.
- Vlasty, 2020 – Vlasty hotovy k pryvatyzatsyy “Homselmasha”, “Horyzonta” y eshche 11 AO [Authorities Are Ready To Privatize “Gomselmash”, “Gorizont” And 11 Other Joint-Stock Companies]. URL: https://interfax.by/news/policy/ekonomicheskaya_politika/1272018/.
- Hoskomymushchestvom, 2020 – Hoskomymushchestvom odobren Perechen otkrytykh aktsyonnykh obschestv dlia provedeniya v 2020 godu rabot po pryvatyzatsyy [The State Property Committee Approved the List of Open Joint-Stock Companies for Privatization Works in 2020]. URL: <http://www.gki.gov.by/ru/about-press-news-ru/view/goskomimushchestvom-odobren-perechen-otkrytykh-aktsionnykh-obschestv-dlja-provedeniya-v-2020-godu-rabot-po-6646/>.
- Manenok, 2018 – Manenok T. Pryvatyzatsiya hosymushchestva yly stahnatsiya ekonomiky [Privatization of State Property or Stagnation of the Economy]. URL: <https://www.belrynok.by/2018/01/15/privatizatsiya-gosimushchestva-ili-stagnatsiya-ekonomiki/>.
- Pryvatyzatsiya, 2018 – Pryvatyzatsiya hossobsvennosti dlia belorusskogo pravitelstva – sfera tabu [Privatization of State Property Is a Taboo Area For the Belarusian Government]. URL: https://primepress.by/news/ekonomika/privatizatsiya_gossobsvennosti_dlya_belorusskogo_pravitelstva_sfera_tabu-5641/.
- Est ly novaia, 2019 – Est ly novaia volna pryvatyzatsyy v Belarusy [Is There a New Wave of Privatization in Belarus]. URL: <https://udf.by/news/economic/191858-est-li-novaja-volna-privatizatsii-v-belarusi.html>.
- EBRR, 2019 – EBRR nazval usloviya narashchivaniya ynvestytsyi v Belorussy [The EBRD Named the Conditions For Increasing Investment in Belarus]. URL: <https://www.interfax.ru/business/688068>.
- 60% RUP, 2018 – 60% RUP Belhosproekt teper prenadlezhyt kytaitсам [60% of RUE “Belgosproekt” Now Belongs to the Chinese]. URL: http://proekt.by/obshie_voprosi_byuro_gipov-b58.0/60_rup_belgosproekt_teper_priнадlezhit_kitaitcam-t55570.0.html.
- Budushchee, 2016 – Budushchee belorusskoi ekonomiky zavysyt ot restrukturyzatsyy hospredpriyatyi [The Future of the Belarusian Economy Depends on the Restructuring of State-Owned Enterprises]. URL: <https://thinktanks.by/publication/2020/03/12/budushchee-beloruskoy-ekonomiki-zavisit-ot-restrukturyzatsii-gospredpriyatij.html>.
- Bornukova, Kolkyn, 2016 – Bornukova K., Kolkyn D. Restrukturyzatsiya predpriyatyi hossektora v Belarusy [Restructuring of Public Sector Enterprises in Belarus]. URL: http://eng.beroc.by/webroot/delivery/files/beroc_privatization_pp40.pdf.
- Kakyykh uspekhev, 2020 – Kakykh uspekhev dostyha ekonomika Belarusy za 26 let, a chto ei ne udalos [What Success Has the Economy of Belarus Achieved in 26 Years, and Where It Has Failed]. URL: <https://gomel.today/rus/article/economics-1442/>.